

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО- ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Олена Тверезенко,
*завідувач сектором позначень НДІ інтелектуальної
власності АПрН України*

1. Правове забезпечення наукової та науково-технічної діяльності. Визначення основних термінів, що застосовуються у даній сфері правовідносин

Основним нормативно-правовим актом, що визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування та розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства та держави у технологічному розвитку є Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" від 13.12.1991 року № 1977-XII (із змінами) (далі — Закон) [4]. У преамбулі цього Закону закріплено, що "розвиток науки і техніки є визначальним фактором прогресу суспільства, підвищення добробуту його членів, їх духовного та інтелектуального зростання. Цим зумовлена необхідність пріоритетної державної підтримки розвитку науки як джерела економічного зростання і невід'ємної складової національної культури та освіти, створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової

і науково-технічної діяльності, цілеспрямованої політики у забезпеченні використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб".

Крім Закону зазначена сфера правовідносин регулюється, зокрема, такими нормативно-правовими, як Цивільний кодекс України (далі — ЦКУ) [2], Господарський кодекс України (далі — ГКУ) [3], постановами Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення наукових досліджень і розробок, проектних та конструкторських робіт за рахунок коштів державного бюджету" від 25 серпня 2004 р. № 1084 (із змінами) [6], "Про державну реєстрацію науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і ди-

Анастасія Міндрул,
*завідувач сектором авторського права НДІ
інтелектуальної власності АПрН України*

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

сертацій" від 31 березня 1992 р. № 162 [7], "Про затвердження Положення про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання" від 18 лютого 1997 р. № 174 [8], "Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави" від 27 листопада 1998 р. № 1893 (із змінами) [9], "Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами" від 28 липня 2003 р. № 1180 [10], "Про затвердження Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти" від 17 жовтня 2008 р. № 921 (із змінами) [11], наказами: Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Порядку державної реєстрації та обліку відкритих науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій" від 25 грудня 2001 № 808 [14], Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України та Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції

України "Про затвердження Порядку та умов надання платних послуг бюджетними науковими установами" від 01.12.2003 № 798/657/351 [15], Державного комітету статистики України "Про затвердження інструкцій щодо заповнення форм державних статистичних спостережень зі статистики науки та інновацій" від 20 серпня 2007 № 306 [16], Державним стандартом України ДСТУ 3973-2000 Система розроблення та поставлення продукції на виробництво; Правилами виконання науково-дослідних робіт. Загальними положеннями (далі — ДСТУ 3973-2000) [17], Державним стандартом України ДСТУ 3974-2000 Система розроблення та поставлення продукції на виробництво; Правилами виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальними положеннями (далі — ДСТУ 3974-2000) [18] тощо.

У зазначених нормативно-правових актах застосовується велика кількість спеціальних термінів, зокрема, терміни: "наукова діяльність"¹, "науково-технічна діяльність"², "наукові дослідження"³, "фундаментальні наукові дослідження"⁴, "пошукові наукові дослідження"⁵, "при-

¹ Наукова діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань. Основними її формами є фундаментальні та прикладні наукові дослідження (ст. 1 Закону).

² Науково-технічна діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. Її основними формами (видами) є науково-дослідні, дослідно-конструкторські, проектно-конструкторські, технологічні, пошукові та проектно-пошукові роботи, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, а також інші роботи, пов'язані з доведенням наукових і науково-технічних знань до стадії практичного їх використання (ст. 1 Закону).

³ Під науковими дослідженнями та розробками слід розуміти творчу діяльність, яка здійснюється на систематичній основі з метою збільшення обсягу наукових знань, у тому числі про людину, природу та суспільство, а також пошук нових сфер застосування цих знань (п. 3 Інструкції щодо заповнення форми державного статистичного спостереження № 1-наука "Звіт про виконання наукових та науково-технічних робіт" (квартальний)).

⁴ Фундаментальні наукові дослідження — наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на одержання нових знань про закономірності розвитку природи, суспільства, людини, їх взаємозв'язку (ст. 1 Закону, ДСТУ 3973-2000).

⁵ Пошукові наукові дослідження — теоретичні дослідження, пов'язані з поглибленням знань визначеної наукової проблеми і (або) створенням підґрунтя для проведення прикладних досліджень (ДСТУ 3973-2000).

кладні наукові дослідження"⁶, "наукова робота"⁷, "науковий результат"⁸, "науково-прикладний результат"⁹ тощо.

Розділом 5 ДСТУ 3973-2000 [17] визначено місце, роль і основні завдання науково-дослідної роботи (далі — НДР). Відповідно до цього стандарту НДР є складовою частиною єдиного інноваційного процесу "наука — техніка — виробництво" і його початковою стадією.

До НДР належать фундаментальні, пошукові та прикладні дослідження¹⁰.

Основними завданнями, що визначають зміст і характер НДР, є створення наукових та науково-технічних обґрунтувань на базі ефективних досліджень для прийняття рішення стосовно:

- 1) використання наукових та науково-експериментальних досягнень під час створення нової продукції чи модернізації тієї, що вже існує;
- 2) виконання наступних дослідно-конструкторських (дослідно-технологічних) робіт;
- 3) розроблення стандартів, проектів настановчих, нормативних, прогнозно-аналітичних документів;
- 4) доцільності виконання подаль-

ших досліджень і розробок чи їх припинення як таких, що не мають перспективи.

Що стосується місця, ролі і основних завдань дослідно-конструкторських та технологічних робіт (далі — ДКТР), то їх визначення надано у розділі 5 ДСТУ 3974-2000 [18].

У цьому розділі зазначено, що ДКТР, як і НДР є частиною єдиного інноваційного процесу "наука — техніка — виробництво". Під час виконання ДКТР реалізуються результати НДР або набуті знання і досвід у технічній документації для створення дослідних зразків продукції, що передують їй серійному виробництву.

Основним завданням ДКТР є розроблення нової науково-технічної продукції і модернізація тієї, що вже існує, а також технології її виробництва.

До ДКТР належать роботи з розроблення технічної документації і технології виготовлення зразків (дослідних партій):

- 1) виробів нової техніки, приладів, апаратури і технологічних засобів, машин, систем, комплексів, речовин, нових матеріалів та обладнання для їх виробництва;
- 2) автоматизованих систем;
- 3) програм та програмних про-

⁶ Прикладні наукові дослідження — наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на одержання і використання знань для практичних цілей (ст. 1 Закону, ДСТУ 3973-2000).

⁷ Наукова робота — дослідження з метою одержання наукового результату (ст. 1 Закону).

⁸ Науковий результат — нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо (ст. 1 Закону).

⁹ Науково-прикладний результат — нове конструктивне чи технологічне рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, розробка, яка впроваджена або може бути впроваджена у суспільну практику. Науково-прикладний результат може бути у формі звіту, ескізного проекту, конструкторської або технологічної документації на науково-технічну продукцію, натурального зразка тощо (ст. 1 Закону).

¹⁰ Положення ДСТУ 3973-2000 поширюються на виконання прикладних досліджень. Для фундаментальних і пошукових досліджень положення цього стандарту є рекомендованими і поширюються у належній частині (п. 5.1.2 ДСТУ 3973-2000).

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

дуктів для обчислювальних машин, систем і комплексів;

- 4) модернізація техніки, приладів і апаратури, які існують, із метою підвищення їхніх функціональних показників і властивостей, зокрема, продуктивності, якості та експлуатаційної надійності.

НДР та ДКТР виконують згідно з договором (контрактом) між замовником та виконавцем, за ініціативою виконавця або за умовами конкурсу відповідно до положення про нього. За відсутності замовника НДР чи ДКТР є ініціативними.

Основним видом договору, що укладається між учасниками наукової та науково-технічної діяльності, є договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт (далі — Договір НДДКР), вимоги до якого визначені главою 62 ЦКУ.

Так, відповідно до статті 892 ЦКУ [2] за Договором НДДКР підрядник (виконавець) зобов'язується провести за завданням замовника наукові дослідження, розробити зразок нового виробу та конструкторську документацію на нього, нову технологію тощо, а замовник зобов'язується прийняти виконану роботу та оплатити її.

Як зазначено у науково-практичному коментарі до вищенаведеної статті ЦКУ [20; 504] "договори на виконання науково-дослідних робіт (НДР); дослідно-конструкторських та технологічних робіт (ДКТР) є самостійними видами договорів, які у

сукупності складають єдиний договірний тип з опосередкування відносин у сфері створення та передавання наукових досліджень."

Крім ЦКУ зазначені договірні відносини регулюються також ст. 331 ГКУ [3]. Зазначена стаття ГКУ стосується договору на створення і передачу науково-технічної продукції. Не зважаючи на різні назви цих договорів, аналіз змісту цієї статті свідчить, що нею також регулюються суспільні відносини, пов'язані з виконанням науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт [21]. Зокрема, згідно із ст. 331 ГКУ за договором на створення і передавання науково-технічної продукції одна сторона (виконавець) зобов'язується виконати зумовлені завданням другої сторони (замовника) науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, а замовник зобов'язується прийняти виконані роботи (продукцію) і оплатити їх. Крім того, це підтверджується визначенням науково-технічної продукції¹¹, що надається у ч. 3 цієї статті ГКУ.

2. Істотні умови договорів на виконання НДР або ДКТР

Відповідно до статті 638 ЦКУ істотними умовами договору є умови про предмет договору, умови, що визначаються законом як істотні або є необхідними для договорів даного виду, а також усі ті умови, щодо яких за заявою хоча б однієї із сторін має бути досягнуто згоди.

При цьому слід також враховувати положення частини третьої ст.

¹¹ Науково-технічною продукцією є завершені науково-дослідні, проектні, конструкторські, технологічні роботи та послуги, створення дослідних зразків або партій виробів, необхідних для проведення НДДКР згідно з вимогами, погодженими із замовниками, що виконуються чи надаються суб'єктами господарювання (науково-дослідними, конструкторськими, проектно-конструкторськими і технологічними установами, організаціями, а також науково-дослідними і конструкторськими підрозділами підприємств, установ і організацій тощо).

180 ГКУ. Вона передбачає, що при укладенні господарського договору сторони зобов'язуються у будь-якому разі погодити предмет, ціну та строк дії договору.

ЦКУ не містить поіменованих істотних умов договорів НДДКР, тому відповідно до ЦКУ істотними умовами цього договору слід вважати предмет, ціну та строк дії договору.

На перший погляд, словосполучення "умови про предмет договору" не має викликати особливих запитань, адже в договірній теорії та практиці ще з радянських часів панувала позиція, відповідно до якої під терміном "предмет договору" слід було розуміти взаємні права та обов'язки його сторін чи принаймні основні з них, які надають можливість визначити вид конкретного договору.

Під предметом договорів НДДКР розуміють наукові результати, одержані у процесі проведення фундаментальних чи прикладних наукових досліджень або науково-прикладні результати, одержані у процесі розробки чи удосконалення конструкторських або технологічних рішень.

Разом з тим, доцільним все ж таки видається вважати під предметом договору в розумінні ст. 638 ЦКУ не тільки сам результат НДДКР, але і принаймні деякі права і/або обов'язки сторін договору НДДКР. До таких обов'язків, зокрема, слід відносити обов'язок замовника НДР або ДКТР видати виконавцеві технічне завдання та погодити з ним програму (техніко-економічні показники) або тематику робіт. Цей обов'язок безпосередньо впливає з поняття договору НДДКР, визначеного статтею 892 ЦКУ. Крім того, обо-

в'язком замовника також слід вважати прийняття та оплату виконаних робіт. Це прямо впливає із характеру договору НДДКР, а саме — відплатності цього виду договору.

Крім цього, до істотних умов договорів на виконання НДР та ДКТР належить також умова про конфіденційність.

3. Особливості істотних умов договорів виконання НДР або ДКТР, на підставі яких виконуються НДР або ДКТР, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України

Як вже зазначалось, відповідно до статті 638 ЦКУ істотними умовами договору, зокрема, є умови, що визначаються законом як істотні.

Крім істотних умов, що притаманні усім договорам НДДКР, для договорів НДДКР, на підставі яких виконуються НДР та ДКТР, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, законодавство України передбачає особливі істотні умови.

Відповідно до ч. 3 статті 42 Закону [4] обов'язковими умовами договору (контракту), на підставі якого виконуються НДР та ДКТР, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, є визначення:

- 1) суб'єктів права інтелектуальної власності;
- 2) зобов'язання сторін щодо забезпечення охорони прав на створені об'єкти інтелектуальної власності;
- 3) сторона, яка буде сплачувати винагороду суб'єктам права інтелектуальної власності згідно із законодавством України.

Незважаючи на те що до нормативно-правових актів, які можуть

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

встановлювати істотні умови конкретних договорів, ЦКУ відносить лише закони, під час укладання договорів на виконання НДР та ДКТР необхідно також враховувати положення Порядку формування і виконання замовлення на проведення наукових досліджень і розробок, проектних та конструкторських робіт за рахунок коштів державного бюджету, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1084 (із змінами) [6].

Так, відповідно до п. 8 зазначеного Порядку невід'ємною складовою договорів (угод) на виконання НДР та ДКТР є завдання (технічні завдання), в яких детально визначаються вимоги до результатів виконання замовлення, а також порядку перевірки застосування та обліку науково-технічних розробок суб'єктами господарювання.

Договорами (угодами) також визначаються обсяги, строки виконання замовлення, порядок фінансування, звітування про виконання, відповідальність сторін за взяті зобов'язання.

4. Договори на виконання НДР та договори на виконання ДКТР: які відмінності існують між ними?

Незважаючи на закріплення правових норм, присвячених даним договорам в єдиній 62 главі ЦКУ, фактично Кодексом регулюється два самостійні, хоча й тісно взаємопов'язані договори: договір на виконання НДР та договір на виконання ДКТР [21].

Враховуючи відмінності місця, ролі і основних завдань НДР та ДКТР, які були наведені вище, у ЦКУ прослідковуються декілька суттєвих відмінностей у регулюванні правовідносин, що виникають під

час укладання договорів на виконання НДР та ДКТР. Вони полягають, зокрема, у особливостях предмета кожного з договорів та оплати праці виконавця у зв'язку з неможливістю досягнення результату робіт.

Предметом договору на виконання НДР є, насамперед, наукова діяльність, тобто інтелектуальна діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань, що виражається у фундаментальних чи прикладних наукових дослідженнях.

Результатами НДР можуть бути нові технічні рішення у відповідній сфері науки і техніки, винаходи та інші результати інтелектуальної діяльності, що характеризуються достатньо високим рівнем творчості [21]. Як вірно зазначає В.Г. Олюх (автор коментаря 62 глави ЦКУ, зокрема, статті 892) [20], "вони можуть бути як очікуваними, так і прямо протилежними тим, на які розраховував замовник".

У договорі на виконання НДР предмет має комплексний характер та охоплює юридичний аспект — діяльність виконавця з проведення наукових досліджень та матеріальний аспект — одержані у процесі їх проведення наукові результати.

Предметом договору на виконання ДКТР є науково-технічна діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання і використання нових знань у всіх галузях техніки і технологій. Цей договір має більш практичне застосування. Ним є, як правило, науково-прикладні результати, одержані у процесі розробки чи удосконалення конструкторських або технологічних рішень.

Отже, якщо результат виконання договору про НДР може мати теоретичне чи практичне застосування,

то договір про здійснення ДКТР, насамперед, спрямований на одержання практичних результатів від проведеної роботи (розробку нових технологій, виготовлення дослідних зразків або партій науково-технічної продукції, проведення дослідної роботи та оформлення її у науковому звіті, створення нового виробу та оформлення конструкторської документації тощо).

Предмет договору на виконання ДКТР включає лише матеріальний аспект — науково-прикладні результати, досягнуті внаслідок проведення конструкторської, технологічної та дослідної діяльності.

Статтею 894 ЦКУ передбачений обов'язок виконавця особисто здійснити наукові дослідження за договором на виконання НДР. При цьому виконавець має право залучати до виконання НДР інших осіб лише за згодою замовника. Проте у договорі на виконання ДКТР виконавець має право залучати субвиконавців до виконання ДКТР. Залучення третіх осіб для здійснення дослідно-конструкторської діяльності забороняється лише у випадку, якщо така заборона прямо встановлена договором.

Різниця існує також у правових наслідках неможливості досягнення результату за договором про виконання НДР та договором на здійснення дослідно-конструкторської діяльності. Зокрема, відповідно до ст. 899 ЦКУ, якщо у ході НДР виявляється неможливість досягнення результату внаслідок обставин, що не залежать від виконавця, замовник зобов'язаний оплатити роботи, проведені до виявлення неможливості отримати передбачені договором результати, але вартість їх має бути не вищою ніж відповідна час-

тина ціни робіт, визначеної договором. Але, якщо у ході виконання дослідно-конструкторських та технологічних робіт виявляється неможливість досягнення результату внаслідок незалежних від виконавця обставин, замовник зобов'язаний лише відшкодувати витрати виконавця, без надання йому встановленої договором винагороди [21].

Спільними рисами зазначених договорів є, зокрема, те, що предмет таких договорів може охоплювати як весь цикл проведення наукових досліджень, розробку та виготовлення зразків чи іншої науково-технічної продукції, так і окремі етапи, визначені сторонами (абз. 2 ч. 1 ст. 892 ЦКУ). В останньому випадку суб'єкти зобов'язання мають чітко сформулювати предмет, ціну та строки виконання щодо кожного етапу окремо. Згідно із ч. 4 ст. 331 ГКУ зазначений договір може включати, крім вищевказаних робіт, і впровадження у виробництво науково-технічної продукції, а також її подальше технічне супроводження (обслуговування) виконавцем.

5. Сторони договорів на виконання НДР або ДКТР.

Сторонами договорів НДДКР виступають виконавець та замовник. При цьому необхідно відзначити, що за ст. 892 ЦКУ сторона, яка за завданням замовника здійснює наукові дослідження та розробки, забезпечує підготовку конструкторської документації чи створює зразок нового виробу або технології, зазначена як підрядник. В інших статтях глави 62 ЦКУ зазначена сторона ідентифікується як виконавець [21].

За загальним правилом, замовником можуть бути юридичні особи будь-якої форми власності, фізичні

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

особи з необхідним обсягом дієздатності, держава, АР Крим, територіальні громади [20].

Разом з тим, замовником НДДКР, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, має бути особа, яка є розпорядником державних коштів.

Відповідно до підпункту 18 п. 2 Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2008 р. № 921 (із змінами) [11], розпорядниками державних коштів є органи державної влади, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, інші органи, установи та організації, визначені Конституцією України і законодавством, підприємства, а також підприємства, установи чи організації, утворені в установленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування та уповноважені на отримання державних коштів, взяття ними зобов'язань і здійснення платежів.

Що стосується виконавців НДР та ДКТР, ЦКУ не встановлює щодо цих осіб необхідності наявності певного статусу (юридичної чи фізичної особи).

Разом з тим, згідно з п. 6 постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення наукових досліджень і розробок, проектних та конструкторських робіт за рахунок коштів державного бюджету" від 25 серпня 2004 р. № 1084 (із змінами) [6] виконавцями замовлення на виконання НДР та ДКТР, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюд-

жету України, можуть бути науково-дослідні, науково-технічні, проектні і конструкторські установи та організації будь-якої форми власності.

Отже, з цього пункту фактично випливає, що виконавцями за такими видами робіт можуть бути лише юридичні особи.

6. Результати НДР або ДКТР та об'єкти інтелектуальної власності

У першу чергу результатами договорів НДДКТР є певна інформація, закріплена на матеріальному носіїві або певний пристрій, речовина тощо.

Разом з тим, положення щодо використання результатів НДР та ДКТР безпосередньо стосується майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти, які можуть містити у собі такі результати. Іноді результати НДР та ДКТР та об'єкти інтелектуальної власності не можна відокремити одне від одного, наприклад, це стосується таких результатів НДР, як проект нормативно-правового акта, оскільки до офіційного затвердження він є об'єктом авторського права.

Відповідно до чинного законодавства, у першу чергу ЦКУ, права на об'єкти інтелектуальної власності набуваються (виникають) різними шляхами. Наприклад, правова охорона об'єктів авторського права виникає внаслідок факту створення таких об'єктів і не пов'язана із державною реєстрацією таких прав. Їх реєстрація може здійснюватись за бажанням суб'єкта авторського права [5]. Тобто це є правом відповідного суб'єкта, а не його обов'язком.

Права інтелектуальної власності на такі об'єкти, як винаходи, крисні моделі, промислові зразки, то-

пографії інтегральних мікросхем та деякі інші об'єкти набуваються тільки у зв'язку з їх державною реєстрацією. Таким чином, до тих пір поки на відповідний об'єкт не буде видано охоронний документ (патент або свідоцтво), їх взагалі не можна розглядати як винаходи, корисні моделі тощо. До моменту реєстрації вони будуть лише певними продуктами, процесами, результатами художнього конструювання та іншими науковими розробками, конструкторськими чи технологічними рішеннями.

З огляду на це, завдання на створення, наприклад, конкретного винаходу, корисної моделі як таких не може бути предметом договорів НДДКТР.

Наукові результати, отримані в результаті НДР та ДКТР, можуть стати винаходами, корисними моделями тощо. Але передбачити створення конкретного об'єкта на дату підписання таких договорів, а також усі суттєві ознаки, що будуть притаманні таким об'єктам, практично не можливо.

При цьому, результатом НДДКТР все ж таки можуть бути об'єкти інтелектуальної власності, права на які набуваються у зв'язку з їх державною реєстрацією (винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо). Але для цього договори на виконання НДДКТР мають містити такі етапи виконання робіт, як виявлення в одержаних результатах НДДКТР охороноздатних рішень та здійснення заходів щодо одержання на ці об'єкти охоронних документів.

Що стосується об'єктів авторського права, тут ситуація дещо інша.

Як вже зазначалось, результати НДР та ДКТР є творчою працею осіб, які працювали для їх одер-

жання. Таким чином, вони можуть розглядатись як наукові твори, незалежно від змісту інформації, яка може включати охороноздатні рішення у сфері промислової власності. Також, як вже зазначалось вище, у деяких випадках результатами НДР є лише об'єкти авторського права, такі, наприклад, як проекти законів або інших нормативно-правових актів, результати наукових досліджень певної сфери суспільних відносин у вигляді літературних творів тощо.

Характерною особливістю авторського права є те, що ним охороняється лише форма вираження творів, але не охороняються будь-які ідеї, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.

Незважаючи на те що перехід права на об'єкт права інтелектуальної власності не означає переходу права власності на річ і навпаки, права інтелектуальної власності все ж таки певним чином пов'язані із самим об'єктом інтелектуальної власності.

За загальним правилом статті 424 ЦКУ майновими правами інтелектуальної власності є:

- 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;
- 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

Зміст майнових прав інтелектуальної власності може дещо різнитись в залежності від відповідного об'єкта.

Крім того, у зміст права інтелектуальної власності також входять і особисті немайнові права інтелектуальної власності, якщо це впливає із характеру самого об'єкта інтелектуальної власності.

Згідно із статтею 423 ЦКУ особистими немайновими правами інтелектуальної власності є:

- 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності;
- 2) право перешкоджати будь-якому посяганням на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності;
- 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Особисті немайнові права інтелектуальної власності:

- належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності. У випадках, передбачених законом, особисті немайнові права інтелектуальної власності можуть належати іншим особам;
- не залежать від майнових прав інтелектуальної власності та не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом.

Захист прав інтелектуальної власності гарантується Конституцією України [1].

Відповідно до статті 431 ЦКУ порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність,

встановлену цим Кодексом, іншим законом чи договором.

Отже, зважаючи на те, що результати НДР та ДКТР дуже тісно переплітаються із об'єктами інтелектуальної власності, з метою додержання вимог законодавства України у сфері інтелектуальної власності, у договорах на виконання НДР або ДКТР слід передбачати положення щодо врегулювання цих питань, а щодо договорів НДДКТР, на підставі яких виконуються НДР або ДКТР, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України, такі положення взагалі є обов'язковими.

7. Співвідношення договорів НДДКР та договорів про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності

Договори про виконання НДР або ДКТР мають спільні риси з такими цивільно-правовими договорами як договори підяду та договори про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності (далі — договір замовлення). На співвідношенні договорів на виконання НДР або ДКТР та договорів підяду акцентували увагу, зокрема, науковці А.О. Козинець [21], Ю.В. Осипова [23]. Що стосується співвідношення договорів про виконання НДР або ДКТР та договорів замовлення, слід зазначити, що обидва договори спрямовані на створення та подальше використання результатів інтелектуальної діяльності. Предметом як договорів на виконання НДР та ДКТР, так і договорів замовлення можуть бути об'єкти авторського права, ними не можуть бути об'єкти промислової власності з підстав, передбачених вище.

У зазначених договорах має бути передбачено права замовника стосовно використання результату робіт (ч. 1 ст. 896 ЦКУ) та об'єкта права інтелектуальної власності (ч. 2 ст. 111 ЦКУ).

У той же час, у зазначених договорах відрізняються вимоги до осіб, що можуть виконувати завдання замовника. Так, виконавцем за договорами НДДКТР є, як правило, юридичні особи (науково-дослідні, науково-технічні, проектні і конструкторські установи тощо), тоді як завдання за договором замовлення виконує творець (письменник, художник та ін.), тобто фізична особа.

Крім того, відрізняються положення щодо повноважень виконавця (творця) стосовно використання результату робіт та об'єкта права інтелектуальної власності відповідно. Так, договір про створення за замовленням об'єкта інтелектуальної власності має передбачати умови та способи використання такого об'єкта замовником. Таким чином, мають бути визначені повноваження творця щодо такого використання. За змістом ч. 2 ст. 1112 ЦКУ творець має право надати права на використання створеного об'єкта іншим особам, якщо інше прямо не обумовлено у договорі. Разом з тим, згідно із ст. 896 ЦКУ виконавець за договором про виконання НДР і ДКТР має право використати одержаний ним

результат робіт також для себе, якщо інше не встановлено договором. Виконавець має право передати результати робіт третім особам лише у випадку, якщо така можливість передбачена договором [21]. Так, відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 896 ЦКУ договором може бути передбачено право виконавця передавати результати робіт іншим особам.

Звісно, наведений аналіз положень законодавства України, що регулюють договірні відносини у сфері наукової та науково-технічної діяльності, не охоплює усіх особливостей даної сфери. Зокрема, у даній статті не розглядалась специфіка договорів на виконання НДР або ДКТР, на підставі яких виконуються НДР або ДКТР, що фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету України. Ураховуючи складність цього питання, воно потребує окремого ґрунтовного дослідження.

Разом з тим, сподіваємось, що наведені у цій статті висновки допоможуть як практикуючим спеціалістам в укладанні та/або виконанні зазначених договорів, так і державним службовцям та науковцям у подальшому вдосконаленні законодавства у зазначеній сфері правовідносин. ●

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 (із змінами).
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (із змінами).
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV (із змінами).
4. Закон України "Про наукову і науково-технічну діяльність" від 13 грудня 1991 року № 1977-XII (із змінами).

ПРАВО ТА ІННОВАЦІЇ

5. Закон України "Про авторське право і суміжні права" в редакції Закону від 11.07.2001 № 2627-III (із змінами).
6. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку формування і виконання замовлення на проведення наукових досліджень і розробок, проектних та конструкторських робіт за рахунок коштів державного бюджету" від 25 серпня 2004 р. № 1084 (із змінами).
7. Постанова Кабінету Міністрів України "Про державну реєстрацію науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій" від 31 березня 1992 р. № 162.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 лютого 1997 р. № 174 "Про затвердження Положення про порядок визначення наукових об'єктів, що становлять національне надбання".
9. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави" від 27 листопада 1998 р. № 1893 (із змінами).
10. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися бюджетними науковими установами" від 28 липня 2003 р. № 1180.
11. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти" від 17 жовтня 2008 р. № 921 (із змінами).
12. Наказ Міністерства України у справах науки і технологій, Міністерства економіки України та Міністерства фінансів України "Про затвердження Порядку комплексної перевірки діяльності науково-дослідних установ, які повністю або частково фінансуються за рахунок державного бюджету" від 28 січня 1997 року № 17/7/50, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 20 жовтня 1997 р. за № 493/2297.
13. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України "Про затвердження Порядку планування, фінансування і контролю за виконанням та впровадженням науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт" від 28 листопада 2000 р. № 878/5099, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 28 листопада 2000 р. за № 878/5099 (із змінами).
14. Наказ Міністерства освіти і науки України "Про затвердження Порядку державної реєстрації та обліку відкритих науково-дослідних, дослідно-конструкторських робіт і дисертацій" від 25 грудня 2001 № 808, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 11 січня 2002 р. за № 28/6316.
15. Наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України та Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України "Про затвердження Порядку та умов надання платних послуг бюджетними науковими установами" від 01.12.2003 № 798/657/351, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 16 грудня 2003 р. за № 1169/8490.
16. Наказ Державного комітету статистики України "Про затвердження

- інструкцій щодо заповнення форм державних статистичних спостережень зі статистики науки та інновацій" від 20 серпня 2007 № 306, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 6 вересня 2007 р. за № 1035/14302.*
17. Державний стандарт України ДСТУ 3973-2000 Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення.
  18. Державний стандарт України ДСТУ 3974-2000 Система розроблення та поставлення продукції на виробництво. Правила виконання дослідно-конструкторських робіт. Загальні положення.
  19. Крижна В.М. Права та обов'язки сторін за договором на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт / Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Академії правових наук України. Питання інтелектуальної власності. 2006. Випуск 4. С. 294-304.
  20. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2-х т. / за відповід. ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. — К.: Юрінком Інтер, 2005. — Т. II. — 1008 с.
  21. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України. Авторський колектив коментарю (гл. 62 — Кодинець А.О.) // Всеукраїнська мережа ЛІГА: ЗАКОН www.ligazakon.ua.
  22. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України: — 2-е вид., перероб і допов. / За заг. ред. Г.Л. Знаменського, В.С. Щербини; Кол. авт.: О.А. Беляневич, О.М. Вінник, В.С. Щербина та ін. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 720 с.
  23. Осипова Ю.В. Договір на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт: окремі питання укладання та виконання / Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Академії правових наук України. Питання інтелектуальної власності. 2007. Випуск 5. С. 192-205.